

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Geographica X (2016)

ISSN 2084-5456

DOI 10.24917/20845456.10.11

Anita Kulawiak

Katedra Geografii Regionalnej i Społecznej UŁ, Łódź, Polska

Przedsiębiorczość w najmniejszych miastach województwa łódzkiego. Wybrane problemy

Streszczenie

W artykule scharakteryzowano przedsiębiorczość w najmniejszych miastach regionu łódzkiego, za które uznano ośrodki liczące do 5 tys. mieszkańców. W szczególności w miastach, prześledzono i zidentyfikowano tempo oraz kierunek rozwoju podmiotów gospodarczych, a także podjęto próbę zweryfikowania czy i na ile wielkość miasta mierzona liczbą jego mieszkańców determinuje tempo i rodzaj podejmowanej w mieście działalności gospodarczej. Badania dotyczyły okresu między 2004, a 2014 rokiem i wykorzystano w nich następujące dane: liczbę podmiotów gospodarczych ogółem, liczbę przedsiębiorców – osób fizycznych, liczbę spółek prawa handlowego, w tym z kapitałem zagranicznym oraz liczbę podmiotów z uwzględnieniem wybranych sekcji PKD. Ponadto, w artykule przeanalizowano także wszystkie strategie rozwoju badanych miast pod kątem ujęcia w nich kwestii związanych z przedsiębiorczością. W toku badań stwierdzono, że liczba mieszkańców miasta tylko w niewielkim stopniu determinuje poziom aktywności przedsiębiorczej jego mieszkańców. Dużo bardziej istotna jest ogólna sytuacja społeczno-gospodarcza miasta oraz zaufanie jego mieszkańców do lokalnego rynku.

Entrepreneurship in the smallest towns in the province of Lodz. Selected problems

Abstract

The article characterizes entrepreneurship in the smallest cities in the region of Lodz, which was for centers of up to 5 thousand. residents. In particular, in the cities, they traced and identified the pace and direction of development of economic entities, as well as an attempt to verify whether and to what extent the size of the city measured by the number of its inhabitants determines the tempo and undertaken in business. The study covered the period between 2004 and 2014 and used them in the following: the number of operators in total, the number of entrepreneurs – individuals, the number of commercial companies, including with foreign capital and the number of entities including selected sections of PKD. In addition, the article analyzes the development strategies all the cities studied for inclusion in their entrepreneurship issues. The study found that the number of inhabitants only slightly determines the level of entrepreneurial activity of its inhabitants. Much more important is the overall socio-economic situation of the city and the trust of its citizens to the local market.

Słowa kluczowe: gospodarka małych miast; małe miasto; przedsiębiorczość; region łódzki

Key words: economy of small towns; small town; entrepreneurship; Lodz region

Sugerowana cytacja / Suggested citation: Kulawiak, A. (2016). Przedsiębiorczość w najmniejszych miastach województwa łódzkiego. Wybrane problemy. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica*. DOI 10.24917/20845456.10.11

Wstęp

Współcześnie przedsiębiorczość rozumiana jako powstanie i rozwój nowych podmiotów gospodarczych (firm) traktowana jest jako jeden z podstawowych czynników wzrostu gospodarczego, społecznego i kulturowego układów lokalnych i regionalnych (Zioło, 2016; Czarnecka, Kłodziński, 2010; Fierla, Kuciński, 1999; Brdulak, Kulikowski, 2004; Kamińska, 2006; Płazik, Rachwał, 2015; Kulawiak, 2006, 2013). Wynika to z faktu, że przedsiębiorczość spełnia szereg ważnych i trudnych do przeoczenia funkcji w gospodarce m.in. kształtuje strukturę gospodarczą jednostki osadniczej, ma znaczny udział w tworzeniu PKB, zatrudnieniu, nakładach inwestycyjnych, eksporcie, działalności inwestycyjnej oraz w kreowaniu samozatrudnienia i postaw przedsiębiorczych. Przyczynia się także do wzmocnienia konkurencyjności jednostki osadniczej oraz optymalizuje efektywne wykorzystanie zasobów i walorów, jakimi ona dysponuje.

Powstanie i rozwój nowych firm, choć ma duże znaczenie w przypadku każdej jednostki osadniczej, to jednak szczególną rolę odgrywa w najmniejszych układach lokalnych. Ośrodki te, w wyniku procesu globalizacji i metropolizacji przestrzeni coraz częściej przestają bądź to spełnić funkcje lokalnych ośrodków obsługi przede wszystkim dla otaczających je obszarów wiejskich, bądź też tracą wyspecjalizowane, wyższego rzędu funkcje usługowe na rzecz ośrodków regionalnych i ponadregionalnych, co w konsekwencji prowadzi do osłabienia dynamiki ich dotychczasowego rozwoju (Korcelli, 2008).

W związku ze znaczną rolą, jaką współcześnie przypisuje się przedsiębiorczości, szczególnie ważnym problemem badawczym jest dążenie do coraz bardziej precyzyjnego poznania złożoności tego procesu oraz w jego wyniku wypracowania koncepcji teoretycznych oraz ich weryfikacja empiryczna mająca na celu całościowe ujęcie funkcjonowania i rozwoju podmiotów gospodarczych w układach lokalnych. Wyniki takich badań miałyby duże znaczenie aplikacyjne dla działalności samorządów lokalnych, gdyż pozwoliłyby na racjonalniejsze zarządzanie układami lokalnymi oraz kreowanie strategii ich rozwoju z uwzględnieniem współczesnych tendencji przemian i reguł efektywności społecznej oraz ekonomicznej (Zioło, 2016).

W artykule podjęto zatem problem prześledzenia stanu rozwoju przedsiębiorczości w najmniejszych miastach regionu łódzkiego, za które uznano jednostki nie przekraczające 5 tys. mieszkańców. W efekcie, badania przeprowadzono w 10 miastach tj.: Krośniewicach, Uniejowie, Błaszach, Warcie, Złoczewie, Strykowie, Drzewicy, Kamieńsku, Przedborzu i Białej Rawskiej, co było podyktowane dostępnością i porównywalnością uzyskanych danych statystycznych. Podstawę analizy stanowiły materiały statystyczne dotyczące przede wszystkim liczby podmiotów gospodarczych, w tym w podziale na podmioty osób fizycznych oraz spółki prawa handlowego w dwóch przekrojach czasowych, tj. w latach 2004 i 2014.

Głównym celem artykułu była identyfikacja kierunku oraz tempa rozwoju przedsiębiorczości w wybranych miastach, które przeanalizowano w oparciu o liczbę podmiotów gospodarczych z sektora prywatnego, liczbę przedsiębiorców – osób fizycznych, liczbę spółek prawa handlowego, liczbę spółek prawa handlowego z kapitałem zagranicznym, a także liczbę przedsiębiorstw z celowo wybranych sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności Gospodarczej najbardziej typowych dla lokalnych gospodarek. Ponadto, celem uzyskania porównywalności danych wyliczono także dla wszystkich badanych miast średnią, medianę, dominantę oraz wartości maksymalne i minimalne, a także określono współczynnik przedsiębiorczości. W toku badań podjęto także próbę odpowiedzi na pytanie: Czy i na ile wielkość miasta mierzona liczbą jego mieszkańców determinuje kierunek oraz charakter rozwoju przedsiębiorczości?

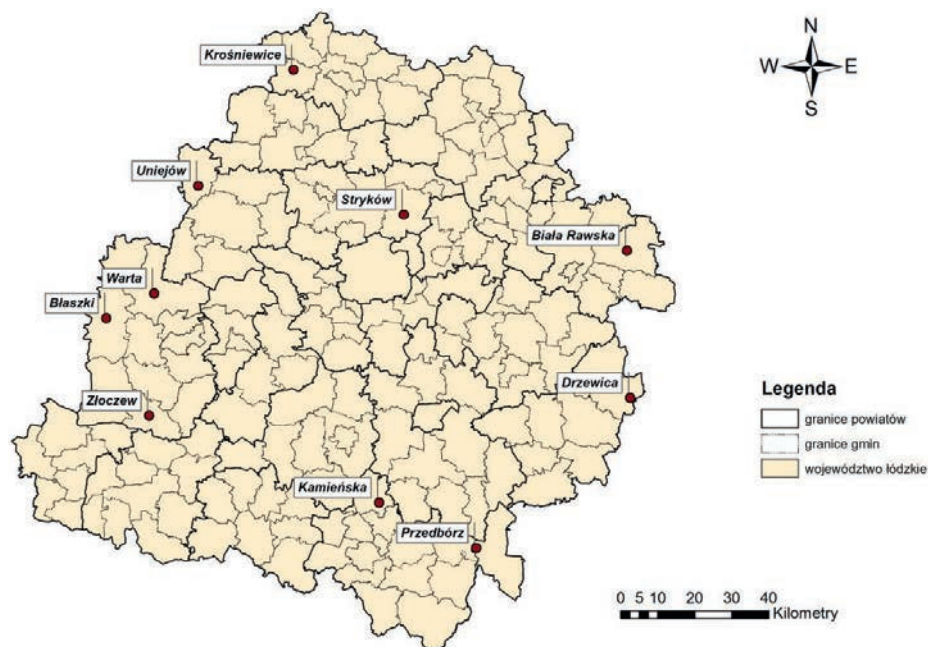
Poza faktem, że z uwagi na konieczność wypracowania efektywnego modelu zarządzania przedsiębiorczością, istnieje obecnie potrzeba lepszego poznania stanu jej rozwoju w różnych jednostkach przestrzennych, podjęcie tego tematu wynika także z braku, szczególnie w geografii, opracowań dotyczących tej problematyki w odniesieniu do najmniejszych jednostek przestrzennych. Badania takie podejmowali jedynie m.in. Kulawiak, 2013, 2016; Nowak, Lusarczyk, 2010; Nowak, Kicka, 2012.

Badane miasta na tle miejskiego systemu osadniczego regionu łódzkiego

Miejski system osadniczy regionu łódzkiego składa się z 43 silnie zróżnicowanych pod względem wielkości i pełniowanych funkcji społeczno-gospodarczych miast. Badane miasta stanowią zatem 23% ich ogólnej liczby i koncentrują nieznacznie ponad 2% ogółu ludności regionu. Spośród nich do najmniejszych ośrodków należą Błaszki i Kamieńsk, w których liczba mieszkańców nie przekracza 3 tys. natomiast największym są Krośniewice – blisko 4,5 tys. Łącznie badane miasta zajmują powierzchnię 83 km², co stanowi 0,4% całego obszaru województwa.

Cechą wyróżniającą miejski system osadniczy regionu łódzkiego jest nierównomierne rozmieszczenie miast, które to wykazują tendencję do koncentracji w części środkowej w formie dużego zespołu osadniczego – aglomeracji monocentrycznej (Suliborski, Walkiewicz 2009). W konsekwencji, nieregularność ta jest także charakterystyczna dla badanych miast, choć większość z nich położona jest na peryferiach województwa, ale za to w niedalekiej odległości (średnio 20 km) od ich ośrodków powiatowych (ryc. 1). Dotyczy to szczególnie miast takich jak: Krośniewice, Warta, Uniejów, Przedbórz, Drzewica, Biała Rawska. Badane miasta cechuje także zbliżona odległość od stolicy regionu – Łodzi, średnio jest to 80 km. Wyjątek stanowi miasto Stryków, które jako jedyne oddalone jest od Łodzi o zaledwie 20 km oraz miasta Drzewica i Przedbórz, które z kolei położone są najdalej bo w promieniu około 120 km.

Żadne z badanych miast nie ma statusu miasta powiatowego, natomiast niemal wszystkie (wyjątkiem jest Drzewica) są siedzibą gminy miejsko-wiejskiej. Najwięcej spośród badanych miast położonych jest w powiecie sieradzkim (3) oraz radomszczańskim (2). Pozostałe (po 1) znajdują się natomiast w powiecie poddębickim, zgierskim, opoczyńskim, kutnowskim i rawskim.

Ryc. 1. Położenie najmniejszych miast regionu łódzkiego na tle województwa łódzkiego

Źródło: opracowanie własne

Województwo łódzkie od połowy lat 90. XX w. jest obszarem narastających procesów wyludniania się, o czym świadczą utrzymujące się do dzisiaj ujemne salda migracji dla całego obszaru oraz dla miast (odpowiednio 2128 i 5129) (Suliborski, Walikiewicz, 2009). Wybrane do badań miasta wykazują zasadniczo podobną tendencję. W okresie 2004–2014 odnotowały spadek ogólnej liczby ludności o blisko 500 osób, przy czym największe tempo spadku odnotowano w Krośniewicach i Przedborzu. W obu przypadkach spadek liczby ludności spowodowany jest przede wszystkim brakiem możliwości i perspektyw rozwoju tych miast oraz dodatkowo ujemnym saldem migracji wewnętrznych oraz ujemnym przyrostem naturalnym. Nie miały wpływu na tę sytuację także ich położenie w sąsiedztwie ośrodków oferujących znacznie lepsze możliwości pracy, takich jak: Kamieńsk w przypadku Przedborza oraz Łodzi i Kutna w przypadku Krośniewic. Wzrost wystąpił jedynie w Uniejowie, co ma związek z przekształceniem w ostatnim czasie tego ośrodka w prężnie działające uzdrowisko wód geotermalnych oraz w Kamieńsku z uwagi na położenie w bezpośrednim sąsiedztwie bełchatowskiego kompleksu energetycznego.

Badane miasta, podobnie jak obszar całego województwa, należą też do ośrodków starzejących się, o czym świadczy fakt, że większość z nich charakteryzuje wyższy od przeciętnego w kraju udział emerytów i rencistów. Zdecydowanie najbardziej proces starzenia się społeczeństwa jest zaawansowany w Krośniewicach, Uniejowie oraz Błaszki, natomiast najmniej w ośrodkach położonych w południowej i południowo-wschodniej części województwa, czyli w Drzewicy, Białej Rawskiej i Kamieńsku.

Pod względem gospodarczym współcześnie miasta te spełniają przede wszystkim rolę lokalnych ośrodków organizujących życie społeczno-gospodarcze społeczności wiejskich. Warto dodać, że dziedzictwo XIX-wiecznej industrializacji i polityka przemysłowego rozwoju miast realizowana w okresie PRL-u na terenie województwa łódzkiego spowodowała, że mimo restrukturyzacji przemysłu i upadku wielu zakładów przemysłowych, niektóre spośród badanych miast nadal pełnią funkcję przemysłową. Dotyczy to przede wszystkim Drzewicy i Strykowa. Przewagą usług charakteryzują się natomiast ośrodki takie jak: Warta, Przedbórz i Kamieńsk (Suliborski, Walkiewicz, 2009).

Przedsiębiorczość w strategiach i planach rozwoju badanych miast

Analiza strategii oraz planów rozwoju wybranych miast pozwala zauważyć, że w niemal wszystkich dokumentach znacznie silniej akcentuje się słabe niż mocne strony związane z rozwojem przedsiębiorczości. Tak, jakby władze lokalne szukały uzasadnienia i zarazem wytłumaczenia do braku działań aktywizujących przedsiębiorczość na swoim terenie. Co ciekawe, tendencja taka utrzymuje się już od dłuższego czasu, bowiem badania przeprowadzone zarówno przez Gaczek (2003), jak i przez M. Nowaka i M. Lusarczyk (2010) na obszarze najmniejszych miast w Polsce również ujawniły taką prawidłowość. Co więcej, podobnie jak w latach poprzednich, obecnie również silniej akcentuje się bariery (zagrożenia) utrudniające rozwój przedsiębiorczości, takie jak np. niekorzystny kapitał społeczny, depopulacja, słaby rozwój otoczenia biznesu, ograniczony popyt wewnętrzny czy słaba promocja miasta niż upatruje się w niej szans, na potencjalny rozwój danej jednostki osadniczej. Warto zauważyć, że przedsiębiorczość częściej postrzegana jest jako szansa rozwoju w tych ośrodkach, które posiadają również inne atuty wzmacniające jej potencjał – takie jak np. korzystne położenie komunikacyjne (Stryków, Biała Rawska), silny rozwój gospodarczy uwarunkowany istnieniem poważnej inwestycji – kopalnia węgla brunatnego (Kamieńsk, Żłoczew) czy silny rozwój atrakcyjnej funkcji – uzdrowisko, turystyka (Uniejów). W niemal wszystkich miastach (wyjątkiem jest Warta) przedsiębiorczość rozumiana jako powstanie i rozwój nowych firm lub aktywizacja już istniejących stanowi, jeśli nie cel główny to przynajmniej operacyjny, do realizacji którego władze lokalne dążą w ramach wypełniania swoich ustawowych zadań i obowiązków. W czterech jednostkach (Uniejowie, Strykowie, Żłoczewie i Białej Rawskiej) aktywizacja zarówno lokalnej, jak i zewnętrznej przedsiębiorczości stanowi nawet istotny element wizji rozwoju miasta. Świadczy to, że przedsiębiorczość jest przez władze lokalne badanych miast postrzegana jako ważny czynnik aktywizujący lokalną gospodarkę i jednocześnie pokazuje, że mają oni świadomość konieczności rozwijania jej na własnym terenie. Niestety przeanalizowane dokumenty ujawniły jednak, że władze lokalne nie posiadają konkretnych pomysłów na aktywizację lokalnej przedsiębiorczości, gdyż zadania i działania, które zamierzają w tym temacie podjąć najczęściej są formułowane w sposób bardzo ogólnikowy i pobieżny bez przedstawienia konkretnych rozwiązań, propozycji czy czasu ich realizacji. Najczęściej wykorzystywanym pomysłem był rozwój przedsiębiorczości poprzez aktywizację lokalnych zasobów i lokalnej specyfiki (Krośniewice), budowę i rozbudowę infrastruktury technicznej i przygotowanie terenów pod inwestycje

(Stryków, Kamieńsk), wykorzystanie środków UE (Przedbórz), wzmocnioną promocję zasobów lokalnych (Uniejów, Biała Rawska), wprowadzenie i promowanie postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców oraz stworzenie dogodnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości (Drzewica). Warto dodać, że w najmniejszych miastach regionu łódzkiego dominuje własność prywatna, a podstawową formą działalności gospodarczej są zakłady osób fizycznych. Najczęściej są to także mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 20 osób, o charakterze rodzinnym, świadczące różnego rodzaju usługi, w tym głównie handlowe oraz związane z naprawami i transportem.

Analiza powyższych dokumentów strategicznych miast nasuwa dwa wnioski natury ogólnej. Z jednej strony pozytywne jest bowiem to, że władze lokalne dostrzegają znaczenie przedsiębiorczości w aktywizacji gospodarczej miasta, ale z drugiej niepokoi natomiast brak konkretnych pomysłów na jej realne zdynamizowanie i zarazem przyjęcie założenia, że jej rozwój dokona się odgórnie, niejako „przy okazji” realizacji innych działań.

Przestrzenne zróżnicowanie przedsiębiorczości w badanych miastach – wyniki badań

a. Liczba i struktura własnościowa podmiotów gospodarczych

O poziomie rozwoju przedsiębiorczości w mieście świadczy przede wszystkim skłonność ich mieszkańców do zakładania własnej działalności gospodarczej, co wyraża się w liczbie oraz formie prawnej ich własności.

Pozarolnicza aktywność mieszkańców badanych miast realizowana jest głównie w najprostszej formie nie posiadającej osobowości prawnej – to jest w formie przedsiębiorców osób fizycznych. W sumie w 2014 roku ta forma działalności gospodarczej wyraźnie dominowała koncentrując 81% wszystkich podmiotów gospodarczych.

Analiza tabeli 1 ujawniła, że na przestrzeni analizowanych lat badane miasta były zasadniczo mało zróżnicowane zarówno pod względem ogólnej liczby podmiotów gospodarczych, jak i liczby przedsiębiorstw osób fizycznych. W 2004 roku w sumie na ich terenie działało blisko 3400 podmiotów gospodarczych, natomiast w 2014 ich liczba spadła do nieznacznie ponad 2900. Podobną tendencję spadkową wykazały również podmioty osób fizycznych, których ogólna liczba zmniejszyła się o 488 podmiotów, tj. z 2918 w 2004 r. do 2430 w 2014 r.

Tab. 1. Przedsiębiorcy ogółem i przedsiębiorcy osób fizycznych w najmniejszych miastach regionu łódzkiego

Miasto	Liczba podmiotów ogółem		Saldo	Liczba podmiotów osób fizycznych		Saldo
	2004	2014		2004	2014	
Krośniewice	341	308	-33	284	243	-41
Uniejów	325	366	+41	288	322	+34
Błaszki	274	194	-80	235	151	-84
Warta	297	287	-10	249	230	-19
Złoczew	335	303	-32	288	241	-47

Stryków	365	326	-39	311	256	-55
Drzewica	378	299	-79	352	252	-100
Kamieńsk	238	188	-50	196	142	-54
Przedbórz	515	390	-125	470	333	-137
Biała Rawska	292	325	+33	245	260	+15
Ogółem	3360	2986	-	2918	2430	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W obu analizowanych latach, zasadniczo najwięcej podmiotów gospodarczych i dotyczy to zarówno jednej, jak i drugiej grupy było zlokalizowanych na terenie miast takich jak: Przedbórz, Stryków, Uniejów. Najmniej natomiast koncentrowały miasta, takie jak: Błaszki i Kamieńsk. Na szczególną uwagę zasługuje jednak miasto Biała Rawska, w którym na przestrzeni analizowanych lat liczba podmiotów gospodarczych istotnie wzrosła, dzięki czemu w 2014 roku Biała Rawska znalazła się w czołówce miast regionu łódzkiego o największej liczbie podmiotów gospodarczych. W dużej mierze wzrost ten został spowodowany korzystnym położeniem Białej Rawskiej w pobliżu stolicy kraju – Warszawy, która to bliskość powoduje, że zakładanie firm jest tam opłacalne. Ponadto, wzrost liczby podmiotów gospodarczych odnotował także Uniejów, w którym w ostatnim czasie dynamicznie rozwija się funkcja uzdrowiskowa. W pozostałych miastach odnotowano natomiast spadek przedsiębiorczości mierzonej liczbą podmiotów gospodarczych – średnio o 13%, co może wynikać z ogólnie słabej sytuacji społeczno-gospodarczej małych miast, które to coraz częściej, na skutek procesu globalizacji tracą swoje funkcje ponadlokalne na rzecz większych ośrodków. Co ciekawe, najwięcej firm zlikwidowano w Przedborzu tj. mieście, które na początku 2000 roku miało ich najwięcej w grupie badanych miast oraz w Kamieńsku. Choć na podstawie jedynie danych statystycznych, trudno jednoznacznie określić przyczyny tego stanu, warto jednak zauważyć, że największy spadek dotyczył miast położonych w sąsiedztwie bełchatowskiego kompleksu energetycznego. Sytuacja ta może być wynikiem przeprowadzonej po 2004 roku rozbudowy energetycznego kompleksu w Bełchatowie, który tym samym istotnie zwiększył zatrudnienie i spowodował odejście części osób z własnego biznesu do sektora państwowego.

W przypadku najmniejszych miast regionu łódzkiego, stopień rozwoju przedsiębiorczości jest zatem słabo skorelowany z wielkością miasta mierzoną liczbą jego mieszkańców. Relatywnie bowiem więcej podmiotów gospodarczych oraz podmiotów osób fizycznych, wykazują miasta z mniejszą liczbą ludności (Przedbórz, Biała Rawska, Uniejów) niż większą (Krośniewice). Zaobserwowaną tendencję potwierdza również analiza wskaźnika natężenia firm mierzonego liczbą podmiotów prywatnych na 100 osób. Jego analiza ujawniła, że średnio w obu latach we wszystkich badanych miastach działało 9 firm prywatnych na 100 osób. Co ciekawe, w obu okresach zdecydowanie najmniej firm (znacznie poniżej średniej) działało tylko w Krośniewicach, tj. największym w grupie badanych miast (7 firm na 100 osób), natomiast zdecydowanie najwyższe wskaźniki natężenia firm w stosunku do liczby mieszkańców wystąpiły w miastach relatywnie najmniejszych (Przedbórz – 13 firm/100 osób, Błaszki – 12 firm/100 osób, Uniejów – 13 firm/100 osób).

Przeprowadzone badania pozwalają zatem wysnuć wniosek, że poziom rozwoju przedsiębiorczości tylko w niewielkim stopniu zależy od liczby ludności miasta.

Zdecydowanie bardziej jest on uzależniony od ogólnej sytuacji społeczno-gospodarczej miasta oraz zaufania jego mieszkańców do sytuacji na lokalnym rynku. Miasta, które w badanym okresie 10 lat wykazały największą aktywność lokalnej przedsiębiorczości wyróżnia przede wszystkim w miarę ustabilizowana sytuacja gospodarcza oraz posiadanie potencjału, który daje mieszkańcom gwarancje dalszego rozwoju. Ludzie chętniej inwestują bowiem w miejscach, których perspektywy rozwojowe postrzegają z optymizmem. W przypadku Białej Rawskiej perspektywę tę daje bliskość Warszawy, czyli dużego, chłonnego rynku zbytu oraz położenie w pobliżu autostrady A2, a w przypadku Uniejowa rozwój funkcji rekreacyjno-uzdrowiskowej. W przypadku miast pozbawionych tzw. „atutów” ludzie zamiast podejmować własną inicjatywę, w obawie przed porażką finansową częściej decydują się na korzystanie z pomocy państwa i przejście na bezrobocie.

Stopień rozwoju przedsiębiorczości można także wyrazić wskaźnikiem poziomu aktywizacji gospodarczej obliczanym jako ilość zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców. Wskaźnik ten wyraża skłonność danej populacji do podejmowania działalności gospodarczej.

Ogólnie mówiąc, badane miasta zarówno w 2004, jak i 2014 roku cechował zbliżony poziom aktywizacji gospodarczej. Warto także zauważyć, że niemal we wszystkich z nich, wyjątkiem jest Uniejów i Biała Rawska, nastąpił spadek jego wartości, przy czym największy odnotowano w miastach: Błaszki (tj. o 603 punkty) oraz w Przedborzu – (o 427), zaś najmniejszy w Krośniewicach (spadek o 274 punkty). W przeciwieństwie zatem do liczby podmiotów ogółem i osób fizycznych wskaźnik ten jest zależny od wielkości miasta – zdecydowanie najwyższe wartości w obu latach osiągnęły bowiem ośrodki o największej liczbie ludności – Krośniewice, Drzewica, Przedbórz, natomiast najmniejsze – najmniejsze miasta – Błaszki i Kamieńsk.

Poza wspomnianymi, o przedsiębiorczości mieszkańców miasta i specyfice jego rozwoju gospodarczego, decyduje także forma własności działających na jego terenie przedsiębiorstw. Ogólnie mówiąc w gospodarce rynkowej funkcjonuje własność publiczna i prywatna, w ramach której wyróżnia się między innymi własność osób fizycznych, własność jednostek organizacyjnych nie posiadających osobowości prawnej, własność prywatną osób prawnych oraz własność zagraniczną. Jak wykazały dotychczasowe badania, w małych miastach Polski najczęściej dominuje prywatna własność osób fizycznych, co wynika z faktu, że jej założenie jest stosunkowo proste i szybkie, a ponadto nie wymaga dużych nakładów finansowych. Znacznie rzadziej natomiast powoływane są inne formy własności, w tym spółki prawa handlowego czy spółki prawa handlowego z kapitałem zagranicznym. Ogólna liczba podmiotów jednego i drugiego rodzaju jest jednak wzajemnie współzależna (Nowak, Kicka, 2000).

W przypadku analizowanych miast można zauważyć, że wpisują się one w zaobserwowany w Polsce trend wyznaczony dominacją przedsiębiorstw osób fizycznych. W badanych miastach tę formę własności reprezentuje aż 81% ogółu podmiotów gospodarczych. Co ciekawe, ich liczba, w żadnym z badanych ośrodków nie jest niższa niż 140. W odniesieniu do spółek prawa handlowego sytuacja wygląda nieco inaczej. Ich ogólna liczba jest wprawdzie znacznie mniejsza niż podmiotów fizycznych (przypada na nie zaledwie niecałe 5% ogólnej ich liczby), niemniej jednak warto podkreślić, że w przeciągu badanych lat wykazały one tendencję wzrostową (tab. 2).

Tab. 2. Spółki prawa handlowego w najmniejszych miastach regionu łódzkiego

Spółki prawa handlowego w najmniejszych miastach regionu łódzkiego				
Rok	Ogółem	Średnia	Wartość maksymalna	Wartość minimalna
2004	89	9	18	2
2006	96	10	19	3
2008	108	11	22	3
2010	108	11	21	4
2012	127	13	21	6
2014	139	14	20	7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W latach 2004–2014 ich tempo wzrostu wyniosło 56%. W 2004 roku średnio w analizowanych miastach występowało 9 tego typu firm, a 10 lat później już 14. W badanym okresie najwięcej spółek prawa handlowego działało w Strykowie, (odpowiednio: 18 i 20). Jest to miasto doskonale usytuowane komunikacyjnie na skrzyżowaniu autostrad A1 i A2, co sprawia, że stwarza ono dogodne warunki lokalizacji nawet większym podmiotom gospodarczym. Poza Strykowem, spółki handlowe nieco częściej niż w innych ośrodkach występują także w Błaszczkach, Drzewicy i Warcie, a zatem w miastach o przeciętnej liczbie ludności. Skłania to do wniosku, że duża liczba spółek nie zawsze jest uwarunkowana liczbą mieszkańców miasta.

Istotnie o charakterze przedsiębiorczości miasta informują także spółki prawa handlowego z kapitałem zagranicznym (tab. 3). Ich działalność łączy się może bowiem z szerszymi kontaktami pomiędzy miastem a ośrodkami zagranicznymi. W analizowanych ośrodkach regionu łódzkiego tego rodzaju firm jest jednak niewiele lub w ogóle nie występują. Warto także zauważyć, że wykazują one duży związek z liczbą ludności. Najwięcej tego typu firm w obu analizowanych latach mieściło się bowiem w największych spośród badanych ośrodków – tj. w Krośniewicach i Strykowie.

Tab. 3. Spółki prawa handlowego z kapitałem zagranicznym w najmniejszych miastach regionu łódzkiego

Spółki prawa handlowego z kapitałem zagranicznym w najmniejszych miastach regionu łódzkiego				
Rok	Ogółem	Średnia	Wartość maksymalna	Wartość minimalna
2004	18	1,8	4	0
2006	18	1,8	8	0
2008	19	1,9	8	0
2010	20	1,0	8	0
2012	18	1,8	7	0
2014	18	1,8	5	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

b. Podmioty gospodarcze według sekcji PKD

Analiza struktur gospodarczych badanych miast ujawniła, że zasadniczo są one mało zróżnicowane. Innymi słowy miasta wykazują duże podobieństwo pod względem rodzaju występujących na ich obszarze podmiotów (działalności) gospodarczych i dotyczy to obu analizowanych okresów. W strukturze rodzajowej podmiotów zdecydowanie dominują przedsiębiorstwa z sekcji G, zajmujące się handlem hurtowym i detalicznym, pojazdami samochodowymi oraz ich naprawą. W 2004 roku przypadało na nie 53% wszystkich firm, a w 2014 r. – 49%. Z badań wynika, że pomimo znacznego, na przestrzeni analizowanych lat, zmniejszenia się liczby tych podmiotów sekcja ta nadal wyraźnie dominuje w strukturze gospodarek badanych miast, koncentrując w niemal wszystkich z nich ponad 50% ogółu działalności. Warto dodać, że o ile w 2004 roku najbardziej handlowy charakter miały Krośniewice (63% ogółu firm koncentrowała sekcja G), o tyle 10 lat później funkcja ta najsilniej rozwinięta była w Drzewicy i Przedborzu, gdzie podmioty tej sekcji stanowiły po 56% w ich strukturach gospodarczych.

Poza sekcją G istotne znaczenie w strukturze badanych jednostek mają także podmioty produkcyjne (sekcja D) stanowiące w 2004 roku 13%, a w 2014 – 18% wszystkich podmiotów, przy czym relatywnie wysoki udział mają one szczególnie w miastach o większej liczbie ludności, tj. Stryków (19%), Przedbórz (20%), Złoczew (22%). Występowanie funkcji przemysłowej na obszarze badanych miast wiąże się z przeszłością regionu naznaczoną silnym rozwojem funkcji włókienniczej, której tradycje w mniejszym bądź większym stopniu wciąż są kontynuowane.

W obu latach istotne znaczenie w gospodarce wybranych miast miało także budownictwo, stanowiąc w 2004 roku – 11%, a w 2014 – 16% wszystkich podmiotów.

Poza wymienionymi na uwagę zasługują także usługi wyższego rzędu, takie jak obsługa nieruchomości i firm oraz działalność finansowa. Szczegółowa analiza tych sektorów ujawniła bowiem po pierwsze, ich większą koncentrację w miastach największych w badanej grupie, a przy tym również silniej rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym, tj. Stryków, Biała Rawska, Krośniewice, a po drugie ich ogólną tendencję spadkową z 13% w 2004 do 6% w 2014. Świadczy to o sytuacji powolnego ustabilizowania się na przestrzeni analizowanych lat gospodarek badanych miast i jednocześnie o likwidacji w nich problemu związanego z niedoborem (niedorozwojem) pewnych sektorów gospodarki, będącego spadkiem jeszcze po okresie PRL-u.

Warto dodać, że pomimo ponad 25 lat transformacji systemowej i wolnego rynku przedsiębiorczość w wyróżnionych najmniejszych miastach regionu łódzkiego wciąż odpowiada podejmowanej w literaturze charakterystyce przedsiębiorczości w tzw. „gminach zacofanych”, w których obecność kapitału zagranicznego wśród podmiotów prowadzących działalność gospodarczą jest znikoma, a w pozarolniczej działalności gospodarczej dominuje handel i usługi (Nowak, Lusarczyk, 2010).

W celu określenia istotności związku pomiędzy liczbą mieszkańców wybranych miast a wartościami istotnymi z punktu widzenia rozwoju przedsiębiorczości przeprowadzono także analizę korelacji między tymi cechami (w oparciu o wskaźnik korelacji Pearsona) (tab. 4).

Tab. 4. Analiza korelacji pomiędzy liczbą mieszkańców a współczynnikiem przedsiębiorczości w badanych miastach w 2014 roku

Liczba ludności – współczynnik przedsiębiorczości	Liczba ludności – liczba przedsiębiorców osób fizycznych przypadająca na 1000 mieszkańców	Liczba ludności – liczba spółek prawa handlowego przypadająca na 1000 mieszkańców
0,24	0,16	0,46

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Warto zauważyć, że we wszystkich trzech przypadkach odnotowano korelację dodatnią, co wskazuje, że liczba ludności miasta w pewnym stopniu ma wpływ na przedsiębiorczość jego mieszkańców. W zdecydowanie największym stopniu wielkości te są skorelowane w przypadku spółek prawa handlowego (korelacja na poziomie 0,46), niemniej zaś w przypadku aktywności gospodarczej liczonej liczbą osób fizycznych na 1000 mieszkańców. Uzyskane wyniki raz jeszcze zatem potwierdzają, że rozwoju przedsiębiorczości lokalnej nie pobudzą działania nakierowane jedynie na wzrost liczby ludności, ale przede wszystkim tworzenie stabilnego rynku lokalnego i budowanie zaufania do tego rynku wśród mieszkańców. Miasta, które dysponują wskazanymi atutami wyróżnia bowiem nieco wyższa skłonność do zakładania prywatnej działalności gospodarczej. Tym samym po raz kolejny potwierdziło się, że jednym z najważniejszych czynników determinujących rozwój lokalnej przedsiębiorczości jest działalność lokalnej władzy i lokalnych liderów, którzy poprzez aktywną i przemyślaną politykę lokalną mogą wpływać na jej rozmiary i jakość, kreując przy okazji kierunek rozwoju gospodarczego całej jednostki osadniczej.

Podsumowanie

Nie ulega wątpliwości, że badania nad stanem i kierunkiem rozwoju przedsiębiorczości w najmniejszych miastach regionu łódzkiego powinny być kontynuowane. W tym szczególnej uwagi wymagają determinanty (czynniki) warunkujące jej zróżnicowanie w poszczególnych miastach, tj. dotychczasowa ścieżka rozwoju funkcjonalnego miasta, potencjał społeczny i materialny, jego położenie w systemie osadniczym czy rodzaj i charakter prowadzonej polityki miejskiej. Niemniej jednak przeprowadzone na cele niniejszego artykułu badania skłaniają do kilku wniosków.

Po pierwsze, rozwój i funkcjonowanie, szczególnie małych i średnich przedsiębiorstw, tworzących nowe miejsca pracy, a przy tym dywersyfikujących lokalne gospodarki jest warunkiem koniecznym dla dalszego, ekonomicznego rozwoju małych miast regionu łódzkiego, których dotychczasowa rola w postaci zaplecza gospodarczego obszarów wiejskich ulega w ostatnim czasie silnej degradacji.

Po drugie, obecny poziom oraz kierunek rozwoju przedsiębiorczości wykazuje małe zróżnicowanie od wielkości miasta. Wszystkie z nich cechuje bowiem podobne wyposażenie zarówno pod względem rodzaju oferowanych działalności gospodarczych, jak i form własności prowadzonych firm. W grupie wszystkich badanych miast wyraźnie dominuje sekcja handlu i napraw oraz jest znaczny udział firm z branży budowlanej. Ponadto, bardzo niewiele występuje w nich przedsiębiorców spółek

prawa handlowego, a już w szczególności spółek prawa handlowego z kapitałem zagranicznym, natomiast zdecydowanie przodują przedsiębiorcy – osoby fizyczne.

Po trzecie, na podstawie przeprowadzonych badań można także stwierdzić, że plany i strategie lokalnego rozwoju miast, w małym stopniu determinują (kształtują) rzeczywisty kierunek i charakter rozwoju przedsiębiorczości w mieście. Innymi słowy teoretyczne pomysły na jej aktywizację nie mają realnego odzwierciedlenia w postawach przedsiębiorczych miast. Mimo bowiem istotnych różnic w postrzeganiu przez władze lokalne miejsca i roli przedsiębiorczości w gospodarce, we wszystkich badanych ośrodkach wykazała ona bowiem podobny przebieg i charakter. Wydaje się zatem, że znacznie bardziej niż oficjalne dokumenty urzędowe, o kierunku i tempie jej rozwoju decyduje ogólny poziom rozwoju gospodarczego miasta oraz jego zaplecze w postaci dodatkowych walorów (atutów) sprzyjających powstaniu tzw. „efektów mnożnikowych”.

Literatura

- Brdulak, J., Kulikowski, M. (red.) (2004). *Przedsiębiorczość – stymulatorem rozwoju*. Warszawa: Instytut Wiedzy SGH.
- Czarnecka, A., Kłodziński, M. (2010). Przedsiębiorczość pozarolnicza na obszarach wiejskich regionów zielonych płuc. *Zagadnienia ekonomiki rolnej*, 3, 63–78.
- Fierla, I., Kuciński, K. (red.) (1999). *Lokalne uwarunkowania przedsiębiorczości. Monografie i opracowania*. Warszawa: SGH, 499.
- Gaczek, W. (2003). *Zarządzanie w gospodarce przestrzennej*. Bydgoszcz–Poznań: Oficyna Wydawnicza Branta, 13–14.
- Kamińska, W. (2006). Pozarolnicza indywidualna działalność gospodarcza w Polsce w latach 1988–2003. *Prace Geograficzne*, 203.
- Korcelli, P. (2008). System osadniczy Polski – tendencje i uwarunkowania przemian. W: T. Markowski (red.), *Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju a wizje i perspektywy rozwoju przestrzennego Europy*. Warszawa: Studia KPZK, 31.
- Kulawiak, A. (2006). Przedsiębiorca jako uczestnik i twórca procesów transformacji. Przykład Łodzi. W: A. Jewtuchowicz, A. Suliborski (red.), *Przestrzenne zróżnicowanie procesów transformacji społeczno-gospodarczej w regionie łódzkim*. Łódź: Wyd. UŁ, 159–181.
- Kulawiak, A. (2013). Społeczne uwarunkowania rozwoju sektora usług w małych miastach. Przykład Uniejowa. W: B. Bartosiewicz, T. Marszał (red.), *Przestrzeń publiczna i sektor usług w małych miastach*. Folia Geographica Socio-Oeconomica, 15. Łódź: Wyd. UŁ, 115–126.
- Kulawiak, A. (2016). Rozwój Uniejowa jako wynik przedsiębiorczych działań władz samorządowych. W: M. Matejun (red.), *Studia ekonomiczne regionu łódzkiego*. Łódź: Wyd. PTE, 227–238.
- Nowak, M., Kicka, E. (2012). Przedsiębiorczość w małych miastach województwa zachodniopomorskiego. *Samorząd Terytorialny*, 5.
- Nowak, M., Lusarczyk, M. (2010). Przedsiębiorczość w najmniejszych miastach w Polsce. *Studia Prawniczo-Ekonomiczne* t. LXXXI, Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe, 330–341.
- Płazik, M., Rachwał, T. (2015). „Przedsiębiorczy region” – zarys koncepcji w świetle analizy roli przedsiębiorczości w krajowej strategii rozwoju regionalnego. *Przedsiębiorczość – Edukacja*, 11, 37–49.

- Suliborski, A., Walkiewicz, D. (2009). Współczesne zróżnicowanie społeczno-gospodarcze województwa łódzkiego. W: K. Badziak, M. Łapa (red.), *Województwo łódzkie 1919–2009. Studia i materiały*. Łódź: Polskie Towarzystwo Historyczne, 243–250.
- Zioło, Z. (2016). Przedsiębiorczość w rozwoju układów lokalnych. *Przedsiębiorczość – Edukacja*, 12, 6–17.

Notka biograficzna o autorze: zainteresowania badawcze autorki skupiają się wokół zagadnień związanych z szeroko rozumianą przedsiębiorczością w małych miastach oraz na obszarach wiejskich, transformacją polskiej gospodarki oraz wykorzystaniem funduszy UE w różnych skalach przestrzennych. Autorka i współautorka ponad 30 artykułów naukowych.

Biographical note of author: her research interest focus on issues entrepreneurship in small towns and rural areas, the transformation of the Polish economy and the use of EU funds in a variety of spatial scales. Author or co-author of about 30 publications.

Anita Kulawiak, dr
Uniwersytet Łódzki
Katedra Geografii Regionalnej i Społecznej
ul. Kopcińskiego 31
90-142 Łódź